

Budapest, Tankönyvkiadó, 1967

A könyv az építő-, közlekedési-, hírközlési termelőmunkára való előkészítés vonatkozásában tárgyalja az oktatás tartalmát, alapelveit, módszereit, a szakmunkásképzés szintjén.

Mondanivalóját a szakképzett munka elemzésére építi fel a szerző.

Ezért mindenekelőtt tárgyalja a termelési folyamat alapvető tulajdonságait, fajtáit, a munkatevékenység alapelemeit és a munkás fő munkafunkcióit.

ITELSZON pedagógiai fejtegetéseit két nagy részre osztja. Külön beszél az elméleti oktatás és a gyakorlati termelési oktatás problémáiról.

Az *elméleti oktatás* feladatainak felsorolása után ismerteti az ilyen jellegű tantervek készítésekor figyelembe vehető elveket (művelési elv, technikai elv, technológiai elv), s bemutatja ezek konkrét tantervformáló hatását.

Ezután kerül sor a didaktikai alapelvek érvényesítésének vizsgálatára. Eközben alkalmat talál a szerző arra, hogy a szakoktatás szempontjából alapvető problémákat érintsen, esetleg kifejtse. Így kerülhet sor arra, hogy bemutassa a tanulók műszaki gondolkodásának fejlődési fokozatait, hogy rámutasson a szellemi aktivitás kiváltásának feltételeire (az elsajátítás tudatossága és a tananyag megértésének elve, 66–70. l.).

A módszerek közül a könyv a beszéd, a bemutatás, a tanulmányi kirándulás és a tanulmányi feladatok jelentőségét részletezi.

Ezeket fejtegetve láthatólag az a szerző szándéka, hogy az olvasó differenciált képet kapjon róluk. Például a beszéd kategóriájában feltüntetett beszélgetés módszerének következő variációt tárgyalja részletesen: a megbeszélés, tanácsadás (konzultáció), számonkérő beszélgetés, heurisztikus beszélgetés (ezen belül deduktív és induktív), kikérdező jellegű beszélgetés.

Másrészt feltétlenül kiemelendő az a módszertani tudatosság, amellyel a szerző biztosítani kívánja az általa elmondottak helyes alkalmazását. Mert pl. a tanári előadásnak következő fő formáit említi: leírás, elbeszélés, indokolás. E módszerek alapos általános szóbeli jellemzése mellett arra is vállalkozik, hogy bemutassa, mit jelent, ha azonos tananyagrészt az előadás más-más módszerével dolgozzunk fel (a nyersolaj lepárlási folyamata, a szénszerkezet, 82–87. l.).

A *gyakorlati termelési oktatással* foglalkozó rész a feladatok jelzésével, tartalmi kérdéselvizsgálatával indul, majd a gyakorlati oktatás rendszereinek (tárgyi rendszer, művelési rendszer, a Központi Munkatudományi Intézet (CIT) rendszere, tárgyi-művelési rendszer,

művelési-komplex rendszer) bővebb kifejtése következik.

A könyvnek talán legértékesebb része a termelési oktatás pszichológiai alapjainak ismertetése. Ezen belül kerül sor a készség pontos értelmezésére; a szenzoros, motorikus, értelmi, szenzo-motorikus, értelmi-motorikus, komplex készségek megkülönböztetésére; a készség és szokás közötti különbségtételre.

Rendkívül alaposan elemzi a készségek kialakulásának feltételeit, folyamatát, törvényszerűségeit, s az általános igazságok mellett gondot fordít a könyv írója a készségfejlesztés individuális sajátosságainak bemutatására is.

A szakmai tudás (jártasság) funkcionálását a munkatevékenység megtervezése, a munkacselekvések ellenőrzése és szabályozása közben vizsgálja.

A módszerek közül az instrukciót és a gyakorlatot részletezi Itelszon. Jellemző ezek sokszempontú megközelítése. Pl. a gyakorlat módszerének ismertetésekor mondanivalóját a következő alcímeknek megfelelően fejti ki:

- a gyakorlatok lényege és céljai;
- a gyakorlatok fajtái és módszerei az elsajátítandó munkaműveletek termelési tartalmától függően;
- a gyakorlatok módszere pedagógiai céljuktól és tartalmuktól függően;
- a gyakorlatok szervezési formái;
- a gyakorlatok jellege;
- a gyakorlatok rendszere;
- a gyakorlatok módszertani alapelvei.

A tanulók ellenőrzésével, értékelésével foglalkozó fejezet részletes útmutató az oktató számára. Még azt is körvonalazza, milyen követelményeknek kell eleget tenniük a tanulóknak az ötjegyű osztályozási rendszer fokozatainak elérése érdekében.

A könyv utolsó része a termelési oktatás megszervezésének lehetőségeit vizsgálja a szovjet viszonyokra, lehetőségekre, kívánalmakra való tekintettel, de számunkra is nagyon tanulságosan.

ITELSZON-e könyve remélhetőleg népszerű lesz az oktatók körében. Éppen ezért kell felhívni a figyelmet arra, hogy a mű pedagógiai terminológiája gyakran pontatlan. Pl. az oktatás eszköze, módszere azonos értelemben szerepel, pedig szaknyelvünkben, szakmai körökben végre letisztult, elkülönült a két kifejezés jelentése. Márpedig a terminus technikusok pontos használata alapvető követelmény olyan kiadvánnyal szemben, mely széles körben járulhat hozzá a pedagógiai, pszichológiai

tájékozottság, kulturáltság fejlesztéséhez. Természetesen bonyolítja a dolgot, hogy fordításról van szó. Talán néhány magyarázó, tisztázó

lábjegyzettel mégis el lehetett volna kerülni a fent említett problémát.

M. NÁDASI MÁRIA

## KÁLMÁN GYÖRGY: A GYAKORLATI FOGLALKOZÁS TANÍTÁSÁNAK MÓDSZERTANA AZ ÁLTALÁNOS ISKOLÁBAN

B u d a p e s t, T a n k ö n y v k i a d ó, 1967

KÁLMÁN GYÖRGY könyvének Bevezetésében állást foglal a módszertanok tárgyát illetően, s ebből kitűnik, hogy korszerű tantárgypedagógiát kíván a gyakorló pedagógusok kezébe adni.

Ennek megfelelően a munka oktatásának vázlatos történetével indítja művét. Igen gazdag ismeretanyagot sűrít össze, mikor e szerteágazó problematikát áttekinthetőségre törekedve rögzíti az olvasó számára. Természetesen e munka során komoly szelekciót is kellett végeznie. Valószínűleg ezzel magyarázható, hogy NAGY LÁSZLÓ munkássága éppen csak említésre kerül, s a Tanácsköztársaság jelentős kezdeményezései pedig teljesen kimaradtak.

A történeti áttekintés után a szerző a gyakorlati foglalkozást behelyezi nevelési rendszerünk egészébe. Ennek érdekében vállalkozik néhány alapfogalom s az ezek közötti viszony meghatározására. Vizsgálja a politechnikai nevelés fogalmát, s elemzi ennek a gyakorlati foglalkozáshoz, a munkára neveléshez, a szakképzéshez való viszonyát. Fogalmazása világos, egyértelmű, elősegítheti a gyakran még mindig tapasztalható fogalomzavar, pontatlan értelmezés felszámolását.

A későbbiekben a gyakorlati foglalkozást az iskolai nevelés egyik eszközeként vizsgálja KÁLMÁN GYÖRGY. A Tanterv támaszkodva kifejti a tantárgy *oktatási feladatait* az ipari, mezőgazdasági, háztartási ismeretek és gyakorlatok körében. Nem egyszerű ismertetést végez, hanem igényesen elmondott, kitűnő szemléltető ábrákkal támogatott fejtegetéseket olvashatunk itt pl. a termék létrehozásának folyamatáról, a tervezés — kivitelezés képletről (57—61. l.).

A *nevelési feladatok* közül a világnézeti, erkölcsi, esztétikai, testi nevelés lehetőségeit fejtegeti a könyv. Különösen értékesnek tűnik a testi nevelésről szóló rész, mert a szerző pontos, meggyőző adatokkal bizonyítja a gyakorlati foglalkozás testnevelési szempontból tudomásul veendő hatását (pl. a kéz szorítóerejének növekedése; fáradtságmérések eredményei. 82—84. l.).

A *képzési feladatok* körvonalazása során beszél a jártasságok, a figyelem, a konstruáló képesség és technikai gondolkodás, az érzékszervek és a ritmikai képesség alakulásáról, alakításáról, nagyon alapos pszichológiai indok-

lással. Azonban elgondolkoztató, hogy a munkaműveletek elsajátítási szintjeként a jártasságról mint „automatikusan funkcionáló összetevőről” (87. l.) olvashatunk. A készség értelmezésére pedig nem kerül sor, bár a kifejezés a későbbiekben elég gyakran előfordul.

Szemléletmódja miatt rendkívül értékesnek kell tartanunk e fejezet lezárását: a tanulói munkatevékenység-típusok és a nevelői hatások felvázolását a személyiség oldaláról közléli meg a szerző (101—102. l.).

Ezek után következnek a módszertanok — mondhatnánk — hagyományos problémái:

az oktatási folyamat sajátosságai;  
a didaktikai elvek érvényesülése;  
a tárgy tanításának módszerei;  
munkaszervezési formák, lehetőségek;  
a foglalkozásokra való készülés.

E kérdéskörök mellett kap még helyet egy sajátos, a gyakorlati foglalkozás szempontjából alapvetőnek tekinthető fejezet: a munka-velem. Úgy tűnik, ez a könyv egyik legjobban megérett része.

Az említett problémák közül kiemelkedik kidolgozottságával az alkalmazható módszerek ismertetése. Ezek közül is legjobban részletezett a bemutatás. A szemléltetésnek nyolc variációját írja le KÁLMÁN GYÖRGY. Általában a pszichológiai alaptól jut el a mindennapok konkrét gyakorlatához. (Ez utóbbi érdekében a szerző maga is kitűnően bánik műve egészében a szemléltetés lehetőségeivel a könyv adta kereteken belül.)

Biztos, hogy a gyakorló pedagógusok körében legnagyobb érdeklődésre a könyvnek azok a fejezetei tarthatnak számot, melyekben a foglalkozásokról, s az ezekre való készülésről van szó.

Ezért rögtön jelezni, kérdésesnek tűnik, indokolt-e külön foglalkozási típusnak felvenni „az évvégi kiállítás rendezésére szánt foglalkozást”. Funkciója, a megvalósítandó didaktikai feladat szerint besorolható lenne az összefoglaló, rendszerező foglalkozások közé.

A foglalkozási típusok jellemzése után a távlati és közvetlen tervezési feladatok részletezésére kerül sor.

Különösen megnyugtatónak találjuk, hogy a tanmenet-készítéssel kapcsolatban ismét-